

॥ तैत्तिरीय संहिता ॥

॥ तृतीयः प्रश्नः ॥

॥ तैत्तिरीयसंहितायां षष्ठमकाण्डे तृतीयः प्रश्नः ॥

चात्वालाद्धिष्ण्यानुप वपति योनिर्वै यज्ञस्य
 चात्वालं यज्ञस्य सयोनित्वाय देवा वै यज्ञम्पराजयन्त
 तमाग्नीध्रात्पुनराजयन्नेतद्वै यज्ञस्यापराजितं यदाग्नीध्रं
 यदाग्नीध्राद्धिष्ण्यान् विहरति यदेव यज्ञस्यापराजितं तत
 एवैनम्पुनस्तनुते पराजित्येव खलु वा एते यन्ति ये
 बहिष्पवमानः सर्पन्ति बहिष्पवमाने स्तुते ॥ १ ॥

आहाग्नीदग्नीन् वि हर बर्हिः स्तृणाहि पुरोडाशाः
 अलं कुर्विति यज्ञमेवापजित्य पुनस्तन्वाना यन्त्यङ्गारैर्द्वे
 सवने वि हरति शलाकाभिस्तृतीयः सशुक्रत्वायाथो
 सम्भरत्येवैनद्धिष्ण्या वा अमुष्मिल्लोके सोममरक्षन्तेभ्यो-
 ऽधि सोममाहरन्तमन्वायन्तम्पर्यविशन् य एवं वेद
 विन्दते ॥ २ ॥

परिवेष्टारन्ते सोमपीथेन व्यार्ध्यन्ते ते देवेषु

सोमपीथमैच्छन्त तां देवा अंब्रुवन्देद्वे नामनी कुरुध्वमथ
 प्र वाप्स्यथ न वेत्यग्रयो वा अथ धिष्ण्यास्तस्माद्विनामा
 ब्राह्मणोऽर्धुकस्तेषां ये नेदिष्ठम्पर्यविशन्ते सोमपीथं
 प्राप्नुवन्नाहवनीयं आग्नीध्रीयो होत्रीयो मार्जालीयस्तस्मात्तेषु
 जुह्वत्यतिहाय वर्षद्वरोति वि हि॥३॥

एते सोमपीथेनार्ध्यन्त देवा वै याः प्राचीराहुतीरजुहवुर्ये
 पुरस्तादसुरा आसन्तांस्ताभिः प्राणुदन्त याः प्रतीचीर्ये
 पश्चादसुरा आसन्तांस्ताभिरपानुदन्त प्राचीरन्या आहुतयो
 हूयन्ते प्रत्यङ्मासीनो धिष्ण्यान्व्याघारयति पश्चाच्चैव पुरस्ताच्च
 यजमानो भ्रातृव्यान्प्र णुदते तस्मात्पराचीः प्रजाः प्र वीयन्ते
 प्रतीचीः॥४॥

जायन्ते प्राणा वा एते यद्धिष्ण्या यदध्वर्युः
 प्रत्यङ्धिष्णियानतिसर्पेत्प्राणान्त्सं कर्षेत्प्रमायुकः स्यान्नाभिर्वा
 एषा यज्ञस्य यद्धोतोर्ध्वः खलु वै नाभ्यै प्राणो-
 ऽवाङ्पानो यदध्वर्युः प्रत्यङ्होतारमतिसर्पेदपाने प्राणं
 दध्यात् प्रमायुकः स्यान्नाध्वर्युरुप गायेद्वाग्वीर्यो वा
 अध्वर्युर्यदध्वर्युरुपगायेदुद्गात्रे॥५॥

वाच॑ꣳ सम्प्र॑ यच्छेदु॒पदासु॑कास्य॒ वाक्स्या॑द्ब्रह्म॒वादि॑नो
वदन्ति॒ नास॑ꣳस्थिते॒ सोमे॑ꣳध्व॒र्युः प्र॒त्यङ्ख॒सदोऽती॑यादथ
क॒था दा॑क्षिणानि॒ होतु॑मेति॒ यामो॑ हि स तेषां॒ कस्मा॑ अहं
दे॒वा यामं॑ वा॒यामं॑ वा॒नु ज्ञा॑स्यन्तीत्युत्त॑रेणा॒ग्नीध्रं॑ प॒रीत्य॑
जुहोति॒ दाक्षि॑णानि॒ न प्रा॑णान्त्सं क॑र्षति॒ न्यन्ये॑ धिष्णि॒या
उ॒प्यन्ते॒ नान्ये॑ यान्नि॒वप॑ति॒ तेन॒ तान्म्री॑णाति॒ यान्न॑ नि॒वप॑ति॒
यद॑नुदि॒शति॒ तेन॒ तान्॥६॥

स्तुते विन्दते हि वी॒यन्ते॒ प्रती॑चीरु॒द्रात्र॑ उ॒प्यन्ते॒ चतु॑र्दश च॥१॥ [१]

सु॒व॒र्गाय॑ वा ए॒तानि॑ लो॒काय॑ हूयन्ते॒ यद्वै॑स॒र्जना॑नि॒
द्वाभ्यां॑ गा॒रुह॑पत्ये जुहोति॒ द्वि॒पाद्यज॑मानः॒ प्रति॑ष्ठित्या
आ॒ग्नीध्रे॑ जुहोत्यन्त॒रिक्ष॑ ए॒वा क्र॑मत॒ आह॑व॒नीये॑
जुहोति॒ सुव॑र्गमे॒वैनं॑ लो॒कं ग॑मयति॒ दे॒वान् वै सु॑व॒र्गं
लो॒कं य॒तो र॒क्षाꣳस्य॑जिघाꣳस॒न्ते सोमे॑न॒ राज्ञा॑
र॒क्षाꣳस्य॑प॒हत्या॑प्तुमा॒त्मानं॑ कृ॒त्वा सु॑व॒र्गं लो॒कमा॑य॒त्रक्ष॑साम॒नुप॑ल
सोमो॑ भवत्यथ॥७॥

वै॒स॒र्जना॑नि जुहोति॒ रक्ष॑साम॒प॒हत्यै॑ त्वꣳ सोम॑ तनू॒कृद्ध्य॑
इत्या॑ह तनू॒कृद्ध्ये॑ष द्वेषो॑भ्योऽन्य॑कृ॒तेभ्य॑ इत्या॑हान्य॑कृ॒तानि॑ हि

रक्षां॑ स्युरु॒ यन्ता॑सि॒ वरू॑थ॒ मित्या॑हो॒रु ण॑स्कृ॒धीति॒ वावै॑तदा॒ह
जुषा॑णो अ॒सुरा॑ज्य॒स्य वे॒त्वित्या॑हा॒सुमे॒व यज॑मानं कृ॒त्वा सु॑व॒र्गं
लो॒कं ग॑मयति॒ रक्ष॑सा॒मनु॑पला॒भाया सोमं॑ ददते॥८॥

आ ग्रा॒व्ण आ वा॑य॒व्या॑न्या द्रो॒णक॒लश॑मु॒त्पत्नी॑मा
न॑य॒न्त्यन्व॑नां॒सि प्र॑ वर्त॒यन्ति॒ याव॑दे॒वास्या॑स्ति॒ तेन॑
स॒ह सु॑व॒र्गं लो॒कमे॑ति॒ नय॑वत्य॒र्चाग्री॑ध्रे जुहोति सु॒व॒र्गस्य॑
लो॒कस्या॑भिनी॒त्यै ग्रा॒व्णो वा॑य॒व्यानि॑ द्रो॒णक॒लश॑मा॒ग्रीध्र॑
उप॑ वासयति॒ वि ह्ये॑नं तैर्गृ॒ह्णते॒ यथ्स॒होप॑वा॒सये॑दपु॒वाये॑त
सौ॒म्यर्चा॑ प्र पा॑दयति॒ स्वया॑॥९॥

ए॒वैनं॑ दे॒वता॑या॒ प्र पा॑दयत्यदि॒त्याः सदो॑ऽस्यदि॒त्याः स॒द
आ सी॒देत्या॑ह यथाय॒जुरे॒वैतद्य॑ज॒मानो॒ वा ए॒तस्य॑ पु॒रा गो॒प्ता
भ॑वत्येष वो॒ देव॑ स॒वितुः॑ सोम॒ इत्या॑ह स॒वितृ॑प्र॒सूत ए॒वैनं॑
दे॒वता॑भ्यः सम्प्र यच्छत्ये॒तत्त्व॑ सोम॒ देवो॑ दे॒वानु॑पा॒गा इत्या॑ह
दे॒वो ह्येष॑ सन्॥१०॥

दे॒वानु॑पैती॒दम॑ह॒म्मनु॑ष्यो॒ मनु॑ष्या॒नित्या॑ह मनु॒ष्यो ३ ह्येष॑
सन्म॑नु॒ष्यानु॑पैति॒ यदे॒तद्य॑जुर्न ब्रूयादप्र॒जा अप॑शु॒र्यज॑मानः
स्यात्स॒ह प्र॒जया॑ स॒ह रा॒यस्पोषे॑णेत्या॒ह प्र॒जयै॒व प॒शुभिः॑

स॒हेमं लो॒कमु॒पाव॑र्तते॒ नमो॑ दे॒वेभ्य॒ इत्या॑ह नमस्का॒रो हि
दे॒वानां॑ स्व॒धा पि॒तृभ्य॒ इत्या॑ह स्व॒धाका॒रो हि॥११॥

पि॒तृणा॑मिदम॒हं निर्व॑रुणस्य॒ पाशा॑दित्या॒ह वरु॑णपा॒शादे॒व
निर्मु॑च्यतेऽग्ने॑ व्रतपत आ॒त्मनः॒ पूर्वा॑ त॒नूरा॑देयेत्या॒हुः को हि
तद्वेद॑ यद्वसी॒यान्थ॒स्वे वशे॑ भूते पुन॑र्वा ददा॑ति न वेति॒ ग्रावा॑णो
वै सोम॑स्य॒ राज्ञो॑ मलि॒मुसे॒ना य एवं वि॒द्वान्ग्राव्ण॑ आग्नी॑ध्र
उपवा॑सय॑ति॒ नैन॑म्मलि॒मुसे॒ना वि॑न्दति॥१२॥

अथ॑ ददते स्वया सन्ध॒स्वधा॒करो हि वि॑न्दति॥२॥ [२]

वैष्ण॑व्यर्चा हु॒त्वा यूप॑मच्छैति॒ वैष्ण॑वो वै दे॒वता॑या॒ यूपः
स्वयै॑वैनं दे॒वता॑याच्छैत्यत्य॒न्याना॑गां॒ नान्या॑नुपा॒गामि॑त्याहाति
ह्य॒न्याने॑ति॒ नान्या॑नुपैत्य॒र्वाक्त्वा॒ परै॑रविदम्प॒रोऽवरै॑रित्या॒हार्वा॑ग्ये
प॒रोवरै॑स्तं त्वा जुषे॥१३॥

वैष्ण॑वं दे॒वय॑ज्याया॒ इत्या॑ह दे॒वय॑ज्यायै ह्येनं जुषते
दे॒वस्त्वा॑ सवि॒ता म॒ध्वा॒न॒क्तित्या॑ह तेज॑सै॒वैन॑मन॒त्तयोष॑धे
त्राय॑स्वैन॒ः स्व॑धिते॒ मैन॑ हि॒सीरि॑त्या॒ह वज्रो॑ वै स्व॑धितिः
शान्त्यै॒ स्व॑धितेर्वृक्षस्य॒ बिभ्य॑तः प्रथ॒मेन॒ शक॑लेन स॒ह
तेजः॒ परा॑ पतति॒ यः प्रथ॑मः शक॑लः परा॒पते॑त्तमप्या

हरेत्सतैजसम्॥१४॥

ए॒वैन॑मा ह॑रती॒मे वै लो॒का यूपा॑त्प्रय॒तो बि॑भ्यति
 दि॒वम॑ग्रेण॒ मा ले॑खीर॒न्तरि॑क्ष॒म्मध्यै॑न॒ मा हि॑सीरित्या॒हैभ्य॑
 ए॒वैनं॑ लो॒केभ्यः॑ शमयति॒ वन॑स्पते श॒तव॑ल्शो वि
 रो॒हेत्या॑व्रश्च॒ने जु॒होति॑ तस्मा॑दा॒व्रश्च॑नाद्वृक्षाणा॒म्भूया॑ः स
 उत्ति॑ष्ठन्ति स॒हस्र॑वल्शा॒ वि व॒यः रु॒हेमे॑त्या॒हाशि॑षमे॒वैता॑मा
 शा॒स्तेऽन॑क्षसङ्गम्॥१५॥

वृ॒श्चेद्य॑दक्षस॒ङ्गं वृ॒श्चेद॑ध॒ईषं॑ यज॑मानस्य प्र॒मायु॑कः
 स्या॒द्यं का॒मये॑ताप्रतिष्ठितः स्या॒दित्या॑रो॒हं तस्मै॑ वृ॒श्चेद॑ष वै
 वन॑स्पती॒नाम॑प्रतिष्ठितोऽप्रतिष्ठित ए॒व भ॑वति॒ यं का॒मये॑ताप॒शुः
 स्या॒दित्य॑प॒र्णं तस्मै॑ शु॒ष्काग्रं॑ वृ॒श्चेद॑ष वै वन॑स्पती॒नाम॑पश॒व्यो-
 ऽप॒शुरे॒व भ॑वति॒ यं का॒मये॑त पशु॒मान्थ॑स्या॒दिति॑ बहु॒पर्णं॑ तस्मै॑
 बहु॒शाखं॑ वृ॒श्चेद॑ष वै॥१६॥

वन॑स्पती॒नाम॑पश॒व्यः पशु॑माने॒व भ॑वति॒ प्रति॑ष्ठितं
 वृ॒श्चेत्प्रति॑ष्ठाका॒मस्यै॑ष वै वन॑स्पती॒नां प्रति॑ष्ठितो॒ यः स॒मे
 भू॒म्यै स्वा॒द्योने॑ रू॒ढः प्रत्ये॒व ति॑ष्ठति॒ यः प्र॒त्यङ्मु॑प॒नत॑स्तं
 वृ॒श्चेत्स॒ हि मे॒धम॑भ्युप॒नतः॑ पश्चा॑र॒न्निं तस्मै॑ वृ॒श्चेद्यं॑

का॒मये॒तोपै॑न॒मुत्त॑रो य॒ज्ञो न॑मे॒दिति॒ पञ्चा॑क्षरा प॒ङ्क्तिः पाङ्क्तो॑
य॒ज्ञ उपै॑न॒मुत्त॑रो य॒ज्ञः॥१७॥

न॒म॒ति षड॑र॒त्निं प्र॒ति॒ष्ठाका॑मस्य षड्वा ऋ॒तव॑
ऋ॒तुष्वे॒व प्र॒ति ति॑ष्ठति स॒प्तार॑त्निम्प॒शुका॑मस्य स॒प्तप॑दा
श॒क्करी॑ प॒शवः॑ श॒क्करी॑ प॒शूने॒वाव॑ रु॒द्धे न॒वार॑त्निं
तेज॑स्का॒मस्य॒ त्रिवृ॑ता॒ स्तोमे॑न॒ सम्मि॑तं तेज॑स्त्रिवृ॒त्तेज॑स्यै॒व
भ॑व॒त्येका॑दशा॒रत्नि॒- मि॒न्द्रि॒यका॑मस्यैका॑दशाक्षरा त्रि॒ष्टुगि॑न्द्रि॒यं
त्रि॒ष्टुगि॑न्द्रि॒याव्यै॑व भ॑वति प॒ञ्चद॑शा॒रत्नि॒भ्रातृ॑व्यवतः प॒ञ्चद॑शो
व॒ज्रो भ्रातृ॑व्याभिभू॒त्यै स॒प्तद॑शा॒रत्निं प्र॒जाका॑मस्य
स॒प्तद॑शः प्र॒जाप॑तिः प्र॒जाप॑ते॒रात्या॒ एक॑विं॒शत्य॑रत्निं
प्र॒ति॒ष्ठाका॑मस्यैक॒- विं॒शः स्तो॑मा॒नां प्र॒ति॒ष्ठा प्र॒ति॑ष्ठित्या
अ॒ष्टाश्रि॑र्भवत्य॒ष्टाक्ष॑रा गाय॒त्री तेजो॑ गाय॒त्री गा॑य॒त्री य॒ज्ञमु॑खं
तेज॑सै॒व गा॑य॒त्रिया॒ य॒ज्ञमु॑खेन॒ सम्मि॑तः॥१८॥

जु॒षे स॑तेज॒सम॑नक्ष॒सङ्गं॑ बहु॒शाखं॑ वृ॒श्चे॒ष वै य॒ज्ञ उपै॑न॒मुत्त॑रो य॒ज्ञ आ॒त्या

एका॒न्नविं॑शतिश्च॥३॥

[३]

पृ॒थि॒व्यै त्वा॒न्तरि॑क्षाय॒ त्वा दि॒वे त्वे॒त्याहै॑भ्य ए॒वैन॑
लो॒केभ्यः॒ प्रोक्ष॑ति॒ परा॑श्च॒ प्रोक्ष॑ति॒ परा॑डि॒व हि सु॑व॒र्गो
लो॒कः क्रू॒रमि॑व॒ वा ए॒तत्क॑रोति॒ यत्ख॑न॒त्यपो॑व॒ नय॑ति

शान्त्यै यवमतीरव नयत्यूर्ग्वै यवो यजमानेन यूपः सम्मिता
यावानेव यजमानस्तावतीमेवास्मिन्नूर्जं दधाति॥१९॥

पितृणां सदनमसीति बर्हिरव स्तृणाति पितृदेवत्य
१५ ह्येतद्यन्निखातं यद्वर्हिरनवस्तीर्य मिनुयात्पितृदेवत्यो
निखातः स्याद्वर्हिरवस्तीर्य मिनोत्यस्यामेवैनम्मिनोति
यूपशकलमवांस्यति सतेजसमेवैनम्मिनोति देवस्त्वा सविता
मध्वानुक्त्वित्याह तेजसैवैनमनक्ति सुपिप्पलाभ्यस्त्वौषधीभ्य
इति चषालं प्रति॥२०॥

मुञ्चति तस्माच्छीर्षत ओषधयः फलं गृह्णन्त्यनक्ति
तेजो वा आज्यं यजमानेनाग्निष्ठाश्रिः सम्मिता यदग्निष्ठा-
मश्रिमनक्ति यजमानमेव तेजसानत्तयान्तमनत्तयान्तमेव
यजमानं तेजसानक्ति सर्वतः परि मृशत्यपरिवर्गमेवा-
स्मिन्तेजो दधात्युद्विक् स्तभानान्तरिक्षम्पृणेत्याहैषां
लोकानां विधृत्यै वैष्णव्यर्चा॥२१॥

कल्पयति वैष्णवो वै देवतया यूपः स्वयैवैनं देवतया
कल्पयति द्वाभ्यां कल्पयति द्विपाद्यजमानः प्रतिष्ठित्यै यं
कामयेत् तेजसैनं देवताभिरिन्द्रियेण व्यर्धयेयमित्यग्निष्ठां

तस्याश्रिमाहवनीयादित्थं वेत्थं वाति नावयेत्तेजसैवैनं
 देवताभिरिन्द्रियेण व्यर्धयति यं कामयेत् तेजसैनं
 देवताभिरिन्द्रियेण समर्धयेयमिति॥२२॥

अग्निष्ठां तस्याश्रिमाहवनीयेन सम्मिनुयात्तेजसैवैनं
 देवताभिरिन्द्रियेण समर्धयति ब्रह्मवनिं त्वा क्षत्रवनिमित्याह
 यथायजुरेवैतत्परि व्ययत्यूग्वै रशना यजमानेन यूपः
 सम्मितो यजमानमेवोर्जा समर्धयति नाभिदघ्ने परि व्ययति
 नाभिदघ्न एवास्मा ऊर्जं दधाति तस्मान्नाभिदघ्न ऊर्जा भुञ्जते
 यं कामयेतोर्जनम्॥२३॥

व्यर्धयेयमित्यूर्ध्वा वा तस्यावाचीं वावोहेदूर्जैवैनं व्यर्धयति
 यदि कामयेत् वर्षुकः पर्जन्यः स्यादित्यवाचीमवोहे- दृष्टिमेव
 नि यच्छति यदि कामयेतावर्षुकः स्यादित्यूर्ध्वामुदूहेदृष्टिमेवोद्य
 पितृणां निखातम्मनुष्याणामूर्ध्वं निखातादा रशनाया
 ओषधीनां रशना विश्वेषाम्॥२४॥

देवानामूर्ध्वं रशनाया आ चषालादिन्द्रस्य चषालं
 साध्यानामतैरिक्तं स वा एष सर्वदेवत्यो यद्यूपो यद्यूप-
 म्मिनोति सर्वा एव देवताः प्रीणाति यज्ञेन वै देवाः

सुवर्गं लोकमायन्तेऽमन्यन्त मनुष्या नोऽन्वाभविष्यन्तीति
 ते यूपेन योपयित्वा सुवर्गं लोकमायन्तमृषयो यूपेनैवानु
 प्राजानन्तद्यूपस्य यूपत्वम्॥ २५॥

यद्यूपमिनोति सुवर्गस्य लोकस्य प्रज्ञात्यै पुरस्तान्मिनोति
 पुरस्ताद्धि यज्ञस्य प्रज्ञायतेऽप्रज्ञातः हि तद्यदतिपन्न आहुरिदं
 कार्यमासीदिति साध्या वै देवा यज्ञमत्यमन्यन्त तान् यज्ञो
 नास्पृशत्तान् यद्यज्ञस्यातिरिक्तमासीत्तदस्पृश- दतिरिक्तं वा
 एतद्यज्ञस्य यदग्नावग्निमथित्वा प्रहरत्यतिरिक्तमेतत्॥ २६॥

यूपस्य यदूर्ध्वं चषालात्तेषां तद्भागधेयं तानेव तेन
 प्रीणाति देवा वै सऽस्थिते सोमे प्र सुचोहरन्प्र यूपं
 तेऽमन्यन्त यज्ञवेशसं वा इदं कुर्म इति ते प्रस्तरः
 सुचान्निष्क्रयणमपश्यन्त्स्वरुं यूपस्य सऽस्थिते सोमे प्र
 प्रस्तरः हरति जुहोति स्वरुमयज्ञवेशसाय॥ २७॥

दधाति प्रत्युचा समर्धयेयमित्यूर्जेन विश्वेषां यूपत्वमतिरिक्तमेतद्विचत्वारिंशच्च॥ ४॥—[४]

साध्या वै देवा अस्मिँल्लोक आसन्नान्यत्किंचन मिषत्ते-
 ऽग्निमेवाग्नये मेधायालभन्त न ह्यन्यदालम्भ्यमविन्दन्ततो
 वा इमाः प्रजाः प्राजायन्त यदग्नावग्निमथित्वा प्रहरति

प्र॒जानां॑ प्र॒जन॑नाय रु॒द्रो वा ए॒ष यद॒ग्निर्यज॑मानः
प॒शुर्यत्प॒शुमा॒लभ्या॒ग्निम्मन्थे॑द्रु॒द्राय॒ यज॑मानम्॥ २८ ॥

अपि॑ दध्यात्प्र॒मायु॑कः स्यादथो॒ खल्वा॑हुर॒ग्निः सर्वा॑
दे॒वता॑ ह॒विरे॒तद्यत्प॒शुरिति॑ यत्प॒शुमा॒लभ्या॒ग्निम्मन्थ॑ति
ह॒व्यायै॒वास॑न्नाय॒ सर्वा॑ दे॒वता॑ जनयत्युपा॒कृत्यै॒व
मन्थ्य॑स्तन्नेवा॒लब्धं॑ ने॒वाना॑ल॒ब्धम॒ग्नेर्ज॒नित्र॑म॒सीत्या॑हा॒ग्नेर्ह्येत॑ज्जनि
वृष॑णौ स्थ॒ इत्या॑ह वृष॑णौ॥ २९ ॥

ह्ये॒तावुर्व॑श्यस्या॒युर॒सीत्या॑ह मिथुन॒त्वाय॑ घृ॒तेना॒क्ते वृष॑णं
दधा॑था॒मित्या॑ह वृष॑ण॒ः ह्ये॒ते दधा॑ते ये अ॒ग्निङ्गा॑य॒त्रं छन्दो॑ऽनु
प्र जा॑य॒स्वेत्या॑ह छन्दो॑भिरे॒वैन॑म्प्र ज॒नय॑त्य॒ग्नये॑ म॒थ्यमा॑ना॒यानु॑
ब्रू॒हीत्या॑ह सावि॒त्रीमृ॒चम॒न्वाह॑ सवि॒तृप्र॑सूत ए॒वैन॑म्मन्थति
जा॒ताया॑नु ब्रूहि॥ ३० ॥

प्र॒ह्रिय॑मा॒णाया॑नु ब्रू॒हीत्या॑ह काण्डे॑काण्ड ए॒वैनं॑ क्रिय॑मा॒णे
सम॑र्धयति गाय॒त्रीः सर्वा॑ अ॒न्वाह॑ गाय॒त्रछ॑न्दा॒ वा अ॒ग्निः
स्वेनै॒वैनं॑ छन्द॑सा॒ सम॑र्धयत्य॒ग्निः पुरा॑ भव॑त्य॒ग्निम्म॑थित्वा
प्र ह॑रति॒ तौ सम्भ॑वन्तौ॒ यज॑मानम॒भि सम्भ॑वतो॒ भव॑तं
नः॒ सम॑नसा॒वित्या॑ह शान्त्यै॑ प्र॒हृत्य॑ जुहोति जा॒तायै॒वास्मा॑

अन्नमपि दधात्याज्येन जुहोत्येतद्वा अग्नेः प्रियं धाम
यदाज्यमिप्येणैवैनं धाम्ना समर्धयत्यथो तेजसा॥३१॥

यजमानमाहु वृषणौ जातायानुब्रूह्यप्यष्टादश च॥५॥ [५]

इषे त्वेति बर्हिरा दत्त इच्छत इव ह्येष यो
यजत उपवीरसीत्याहोप ह्येनानाकरोत्युपो देवान्दैवीर्विशः
प्रागुरित्याह दैवीरह्येता विशः सतीर्देवानुपयन्ति वहीरुशिज
इत्याहर्त्विजो वै वह्नय उशिजस्तस्मादेवमाहु बृहस्पते
धारया वसूनीति॥३२॥

आहु ब्रह्म वै देवानाम्बृहस्पतिर्ब्रह्मणैवास्मै पशूनव
रुद्धे हव्या ते स्वदन्तामित्याह स्वदयत्येवैनान्देवं त्वष्टर्वसु
रप्वेत्याह त्वष्टा वै पशूनाम्मिथुनानां रूपकद्रूपमेव पशुषु
दधाति रेवती रमध्वमित्याह पशवो वै रेवतीः पशून्वास्मै
रमयति देवस्य त्वा सवितुः प्रसव इति॥३३॥

रशनामा दत्ते प्रसूत्या अश्विनोर्बाहुभ्यामित्याहाश्विनौ
हि देवानामध्वर्यू आस्तां पूष्णो हस्ताभ्यामित्याह यत्या
ऋतस्य त्वा देवहविः पाशेना रभ इत्याह सत्यं वा ऋतं
सत्येनैवैनमृतेना रभतेऽक्षण्या परि हरति वध्यं हि प्रत्यञ्च

प्रतिमुञ्चन्ति व्यावृत्त्यै धर्षा मानुषानिति नि युनक्ति धृत्या
अद्ध्यः ॥ ३४ ॥

त्वौषधीभ्यः प्रोक्षामीत्याहाद्ध्यो ह्येष ओषधीभ्यः सम्भवति
यत्पशुरपाम्पेरुरसीत्याहैष ह्यपाम्पाता यो मेधायारभ्यते
स्वात्तं चिथ्सदेवः हव्यमापो देवीः स्वदतैनमित्याह
स्वदयत्येवैनमुपरिष्ठात्प्रोक्षत्युपरिष्ठादेवैनम्वेध्यं करोति
पाययत्यन्तरत एवैनम्वेध्यं करोत्यधस्तादुपोक्षति सर्वतं
एवैनम्वेध्यं करोति ॥ ३५ ॥

वसूनिति प्रसव इत्यद्ध्योऽन्तरत एवैनन्दशं च ॥ ६ ॥ [६]

अग्निना वै होत्रा देवा असुरानभ्यभवन्नग्रये
समिध्यमानायानु ब्रूहीत्याह भ्रातृव्याभिभूत्यै सप्तदश
सामिधेनीरन्वाह सप्तदशः प्रजापतिः प्रजापतेरात्यै
सप्तदशान्वाह द्वादश मासाः पञ्चर्तवः स संवत्सरः
संवत्सरं प्रजा अनु प्र जायन्ते प्रजानां प्रजननाय देवा वै
सामिधेनीरनूच्य यज्ञं नान्वपश्यन्त्स प्रजापतिस्तूष्णीमाधारम् ॥ ३६ ॥

आधारयत्ततो वै देवा यज्ञमन्वपश्यन् यत्तूष्णीमाधारमाधारयन्
यज्ञस्यानुख्यात्या असुरेषु वै यज्ञं आसीत्तं देवास्तूष्णीं होमेनाव

यत्तूष्णीमा॑धारमा॑धारयति॒ भ्रातृ॑व्यस्यै॒व तद्य॑ज्ञं वृ॒द्धे
परि॒धीन्त्सम्मार्ष्टि॑ पु॒नात्ये॑वैना॒त्रिस्त्रिः॑ सम्मार्ष्टि॑ त्र्या॒वृद्धि
य॒ज्ञोऽथो॑ रक्ष॑सामप॑हत्यै द्वाद॑श॒ सम्प॑द्यन्ते द्वाद॑श॥ ३७ ॥

मासाः॑ संवत्सरः॑ संवत्सरमे॒व प्री॑णात्यथो॑ संवत्सरमे॒वास्मा॒
उप॑ दधाति सुव॑र्गस्य॒ लोक॑स्य॒ सम॑ष्ट्यै शिरो॒ वा ए॒तद्य॑ज्ञस्य॒
यदा॑धारो॑ऽग्निः सर्वा॑ दे॒वता॒ यदा॑धारमा॑धारयति॒ शीर्ष॑त
ए॒व य॒ज्ञस्य॒ यज॑मानः॒ सर्वा॑ दे॒वता॒ अव॑ रुन्दे शिरो॒
वा ए॒तद्य॑ज्ञस्य॒ यदा॑धार आ॒त्मा प॒शुरा॑धारमा॑धार्य॒ पशु॑
सम॑नक्त्या॒त्मन्ने॒व य॒ज्ञस्य॑॥ ३८ ॥

शिरः॑ प्रति॑ दधाति॒ सं ते॑ प्रा॒णो वा॒युना॑ गच्छ॒तामित्या॑ह
वा॒युदे॒वत्यो॑ वै प्रा॒णो वा॒यावे॒वास्य॑ प्रा॒णं जु॑होति॒ सं
यज॑त्रैरङ्गानि॒ सं य॒ज्ञप॑तिरा॒शिषे॒त्याह॑ य॒ज्ञप॑तिमे॒वास्या॑शिषं
गम॑यति वि॒श्वरू॒पो वै त्वा॒ष्ट्र उ॒परि॑ष्ठात्प॒शुम॒भ्यव॑मी॒त्तस्मा॑दु॒परि॑ष्टा
द्यन्ति॒ यदु॒परि॑ष्ठात्प॒शु संम॑नक्ति॒ मेध्य॑मे॒व॥ ३९ ॥

ए॒नं क॑रोत्यृ॒त्विजो॑ वृणी॒ते छ॒न्दास्ये॑व वृणी॒ते
स॒प्त वृ॑णीते स॒प्त ग्रा॒म्याः प॒शवः॑ स॒प्तार॒ण्याः स॒प्त
छ॒न्दास्यु॑भय॒स्यावरु॑द्ध्या॒ एका॑दश प्रया॒जान् य॑जति॒ दश॒

वै प॒शोः प्रा॒णा आ॒त्मैका॑द॒शो यावा॑ने॒व प॒शुस्त॑म्प्र य॑जति
 व॒पामे॑कः परि॑ शय॒ आ॒त्मैवा॒त्मान॑म्परि॑ शये॒ वज्रो॒ वै
 स्वधि॑तिर्वज्रो॑ यूप॒शक॑लो घृ॒तं खलु॒ वै दे॒वा वज्रं॑ कृ॒त्वा
 सोम॑मघ्नन्धृ॒तेना॒क्तौ प॒शं त्रा॑येथा॒मित्या॑ह॒ वज्रे॑णै॒वैनं॒ वशे॑
 कृ॒त्वा ल॑भते॥४०॥

आ॒घार॑म्प॒द्यन्ते॒ द्वाद॑शा॒त्मने॒व य॒ज्ञस्य॒ मेध्य॑मे॒व खलु॒ वा अ॒ष्टाद॑श च॥७॥—[७]

पर्य॑ग्नि करोति सर्व॒हुत॑मे॒वैनं॑ करो॒त्यस्क॑न्दा॒यास्क॑न्न॒५ हि
 तद्य॑द्धु॒तस्य॒ स्कन्द॑ति॒ त्रिः पर्य॑ग्नि करोति॒ त्र्या॑वृ॒द्धि य॒ज्ञो-
 ऽथो॒ रक्ष॑सा॒मप॑हत्यै ब्रह्म॒वादि॑नो॒ वद॑न्त्यन्वा॒रभ्यः॑ प॒शू (३)
 नान्वा॒रभ्या॒ (३) इति॑ मृ॒त्यवे॒ वा ए॒ष नी॑यते॒ यत्प॒शुस्तं॑
 यद॑न्वा॒रभेत॑ प्र॒मायु॑को॒ यज॑मानः स्या॒दथो॒ खल्वा॑हुः सुव॒र्गाय॒
 वा ए॒ष लो॒काय॑ नीयते॒ यत्॥४१॥

प॒शुरि॑ति॒ यन्ना॑न्वा॒रभेत॑ सुव॒र्गाल्लो॒काद्य॑ज॒मानो॒ ही॑येत
 वपा॒श्रप॑णीभ्यामन्वा॒रभेत॑ तन्नेवा॒न्वार॑ब्धं॒ नेवा॑नन्वा॒रब्ध॑मुप॒
 प्रेष्य॑ हो॒तर॑ह॒व्या दे॒वेभ्य॒ इत्या॑हेषि॒त५ हि कर्म॑ क्रि॒यते॒
 रेव॑तीर्य॒ज्ञप॑तिं प्रि॒यधा॒ वि॑श॒तेत्या॑ह॒ यथा॑य॒जुरे॒वैतद॑ग्निना॒
 पुर॑स्ता॒देति॒ रक्ष॑सा॒मप॑हत्यै पृथि॒व्याः संपृ॑चः पा॒हीति॑

ब॒र्हिः॥४२॥

उपा॑स्यत्यस्क॑न्दायास्क॑न्न॒५ हि तद्यद्व॒र्हिषि॑ स्कन्द॒त्यथो॑
ब॒र्हिषद॑मे॒वैनं॑ करोति॒ परा॒डा वर्त॑तेऽध्व॒र्युः प॒शोः
संज्ञ॑प्यमा॒नात्प॒शुभ्य॑ ए॒व तन्नि॑ हृत॒ आ॒त्मनो॑ना॒व्रस्काय॑
गच्छ॑ति॒ श्रिय॑म्प्र प॒शूना॑प्रोति॒ य ए॒वं वेद॑ प॒श्चाल्लो॑का॒ वा
ए॒षा प्राच्यु॑दानी॒यते॑ यत्पत्नी॒ नम॑स्त आ॒ता॒नेत्या॑हादित्यस्य॒
वै र॒श्मयः॑॥४३॥

आ॒ता॒नास्तेभ्य॑ ए॒व नम॑स्करोत्यन॒र्वा प्रेही॑त्या॒ह भ्रातृ॑व्यो
वा अ॒र्वा भ्रातृ॑व्यापनु॒त्यै घृ॒तस्य॑ कु॒ल्याम॑नु॒ सह प्र॒जया॑ सह
रा॒यस्पोषे॑णेत्या॒हाशिष॑मे॒वैता॒मा शा॑स्त॒ आपो॑ दे॒वीः शुद्धा॑युव॒
इत्या॑ह यथाय॒जुरे॒वैतत्॥४४॥

लो॒काय॑ नीयते॒ यद्व॒र्ही र॒श्मयः॑ स॒प्तत्रिं॑शच्च॥८॥ [८]

प॒शोर्वा आल॑ब्धस्य प्रा॒णाञ्छु॑गृच्छति॒ वाक्त् आ॒ प्या॑यतां
प्रा॒णस्त॒ आ प्या॑यता॒मित्या॑ह प्रा॒णेभ्य॑ ए॒वास्य॑ शुच॑ शमयति॒
सा प्रा॒णेभ्यो॑ऽधि॒ पृथि॑वी॒ शुक्र॑ वि॒शति॑ शम॒होभ्या॑मिति॒ नि
न॑यत्यहो॒रात्रा॑भ्यामे॒व पृथि॑व्यै शुच॑ शमय॒त्योष॑धे॒ त्राय॑स्वेन॒५
स्वधि॑ते॒ मेन॑ शि॒सीरि॑त्या॒ह वज्रो॑ वै स्वधि॑तिः॥४५॥

शान्त्यै पार्श्वत आच्छाति मध्यतो हि मनुष्या आच्छान्तिं
 तिरश्चीनमा च्छात्यनूचीनः५ हि मनुष्या आच्छान्तिं व्यावृत्त्यै
 रक्षसाम्भागोऽसीति स्थविमतो बर्हिरक्तापास्यत्यस्त्रैव
 रक्षांसि निरवदयत इदमहः५ रक्षोऽधुमं तमो नयामि
 योऽस्मान्द्वेष्टि यं च वयं द्विष्म इत्याह द्वौ वाव पुरुषौ यं
 चैव॥४६॥

द्वेष्टि यश्चैनं द्वेष्टि तावुभावधुमं तमो नयतीषे त्वेति
 वपामुत्खिदतीच्छत इव ह्येष यो यजते यदुपतृन्धाद्रुद्रोऽस्य
 पशून्धातुकः स्याद्यन्नोपतृन्धादयता स्यादन्ययोपतृणत्यन्यया
 न धृत्यै घृतेन द्यावापृथिवी प्रोर्ण्वाथामित्याह द्यावापृथिवी
 एव रसेनानुत्तयच्छिन्नः॥४७॥

रायः सुवीर इत्याह यथायजुरेवैतत्क्रूरमिव वा
 एतत्करोति यद्वपामुत्खिदत्युर्वन्तरिक्षमन्विहीत्याह शान्त्यै प्र
 वा एषोऽस्माल्लोकाच्च्यवते यः पशुम्मृत्यवे नीयमानमन्वारभते
 वपाश्रपणी पुनरन्वारभतेऽस्मिन्नेव लोके प्रति तिष्ठत्यग्निना
 पुरस्तादेति रक्षसामपहत्या अथो देवता एव हव्येन॥४८॥

अन्वेति नान्तममङ्गारमति हरेद्यदन्तममङ्गारमतिहरेद्देवता

अति॑ मन्ये॒त वा॒यो वी॒हि स्तो॒काना॒मित्या॑ह॒ तस्मा॒द्विभ॑क्ताः
 स्तो॒का अव॑ प॒द्यन्तेऽग्रं॑ वा ए॒तत्प॑शूनां यद्व॒पाग्र॑मोष॑धीनाम्ब॒र्हिर॑
 सम॑र्धयत्यथो ओष॑धीष्वे॒व प॒शून्प्रति॑ ष्ठापयति॒ स्वाहा॑कृतीभ्यः
 प्रेष्ये॑त्याह॥ ४९॥

य॒ज्ञस्य॒ समि॑ष्ठ्यै प्राणापा॒नौ वा ए॒तौ प॑शूनां
 यत्पृ॑षदा॒ज्यमा॒त्मा व॒पा पृ॑षदा॒ज्यम॑भि॒घार्य॑ व॒पाम॑भि
 घा॑रयत्या॒त्मन्ने॒व प॑शूनाम्प्राणापा॒नौ द॑धाति॒ स्वाहो॑र्ध्वन॑भस॒म्मारु॑त
 ग॑च्छ॒तमित्या॑होर्ध्वन॑भा ह स्म॒ वै मा॑रुतो दे॒वानां॑ व॒पाश्र॑प॒णी
 प्रह॑रति॒ तेनै॒वैने॒ प्र ह॑रति॒ विषू॑ची॒ प्र ह॑रति॒ तस्मा॒द्विष्व॑श्चौ
 प्राणापा॒नौ॥ ५०॥

स्व॒धिति॑श्चै॒वाच्छि॑न्नो ह॒व्येने॒ष्येत्या॑ह॒ षट्त्वारि॑५शच्च॥ ९॥

[९]

प॒शुमा॒लभ्य॑ पुरो॒डाशं॑ निर्व॑पति॒ समे॑धमे॒वैन॒मा ल॑भते
 व॒पया॑ प्र॒चर्य॑ पुरो॒डाशे॑न॒ प्र च॑रत्यू॒र्ग्वे पुरो॒डाश॑ ऊ॒र्जमे॒व
 प॑शूनाम्म॑ध्यतो द॑धात्यथो प॒शोरे॒व छि॑द्रमपि॑ दधाति
 पृ॑षदा॒ज्यस्यो॑प॒हत्य॒ त्रिः पृ॑च्छति शृ॒तः५ ह॒वीः (३)
 श॑मित॒रिति॒ त्रिष॑त्या॒ हि दे॒वा योऽशृ॑तः५ शृ॒तमा॑ह॒ स ए॒नंसा॑
 प्राणापा॒नौ वा ए॒तौ प॑शूनाम्॥ ५१॥

यत्पृषदाज्यम्पशोः खलु वा आलब्धस्य हृदयमात्माभि
समेति यत्पृषदाज्येन हृदयमभिघारयत्यात्मन्नेव पशूनाम्प्राणापा
दधाति पशुना वै देवाः सुवर्गं लोकमायन्तेऽमन्यन्त मनुष्या
नोऽन्वाभविष्यन्तीति तस्य शिरश्छित्त्वा मेधम्प्राक्षारयन्त्स
प्रक्षोऽभवत्तत्प्रक्षस्य प्रक्षत्वं यत्प्रक्षशाखोत्तरबर्हिर्भवति
समेधस्यैव॥५२॥

पशोरव द्यति पशुं वै ह्रियमाणं रक्षां स्यनु सचन्तेऽन्तरा
यूपं चाहवनीयं च हरति रक्षसामपहत्यै पशोर्वा आलब्धस्य
मनोऽपं क्रामति मनोतायै हविषोऽवदीयमानस्यानु ब्रूहीत्याह
मन एवास्यावं रुद्ध एकादशावदानान्यवं द्यति दश वै पशोः
प्राणा आत्मैकादशो यावानेव पशुस्तस्यावं॥५३॥

द्यति हृदयस्याग्रेऽवं द्यत्यथ जिह्वाया अथ वक्षसो
यद्वै हृदयेनाभिगच्छति तज्जिह्वाया वदति यज्जिह्वाया वदति
तदुरसोऽधि निर्वदत्येतद्वै पशोर्यथापूर्वं यस्यैवमवदाय
यथाकाममुत्तरेषामवद्यति यथापूर्वमेवास्य पशोरवत्तम्भवति
मध्यतो गुदस्यावं द्यति मध्यतो हि प्राण उत्तमस्यावं
द्यति॥५४॥

उत्त॒मो हि प्रा॒णो यदी॒तरं॑ यदी॒तरमु॒भय॑मे॒वाजा॑मि॒
जाय॑मानो॒ वै ब्रा॑ह्म॒णस्त्रि॑भिर्ऋ॒णवा॑ जायते ब्रह्म॒चर्ये॑ण॒र्षिभ्यो॑
य॒ज्ञेन॑ दे॒वेभ्यः॑ प्र॒जया॑ पि॒तृभ्य॑ ए॒ष वा अ॑नृ॒णो यः
पु॒त्री यज्वा॑ ब्रह्म॒चारि॑वा॒सी तद॑व॒दानै॑रे॒वाव॑ द॒यते॑
तद॑व॒दाना॑नामवदान॒त्वन्दे॑वा॒सुराः संय॑त्ता आस॒न्ते दे॒वा
अ॒ग्निम॑ब्रुव॒न्त्वया॑ वी॒रेणा॑सु॒रान॒भि भ॑वामेति॥५॥

सौ॑ऽब्रवी॒द्वरं॑ वृ॒णै प॒शोरु॑द्धारमु॒द्धरा॑ इति॒ स
ए॒तमु॑द्धारमुद॑हरत् दोः पू॒र्वार्ध॑स्य॒ गुद॑म्म॒ध्यतः॑ श्रोणिं
जघ॑नार्धस्य॒ ततो॑ दे॒वा अ॑भ॒वन्परा॑सु॒रा य॒त्र्यङ्गा॑णाः
सम॑व॒द्यति॒ भ्रात॑र्व्या॒भिभू॑त्यै भव॑त्या॒त्मना॑ परा॑स्य॒ भ्रात॑र्व्यो
भव॑त्य॒क्ष्णया॑व॒ द्यति॒ तस्मा॑द॒क्ष्णया॑ प॒शवो॑ऽङ्गा॒नि प्र॑ ह॒रन्ति॒
प्रति॑ष्ठित्यै॥५६॥

एतौ पशूनां॑ समे॒धस्यै॒व तस्या॑वा॒न्तम॑स्याव॑ द्यतीति॒ पञ्च॑च॒त्वारि॑ंशच्च॥१०॥—[१०]

मेद॑सा॒ स्रुचौ॑ प्रो॒र्णोति॑ मेदो॑रूपा॒ वै प॒शवो॑ रू॒पमे॒व प॒शुषु॑
दधा॑ति यू॒षन्न॑व॒धाय॑ प्रो॒र्णोति॑ रसो॒ वा ए॒ष प॑शूनां यद्व॒ रस॑मे॒व
प॒शुषु॑ दधा॑ति पा॒र्श्वेन॑ वसा॒होम॑म्प्र यौति॒ मध्यं॑ वा ए॒तत्प॑शूनां
यत्पा॒र्श्वं रस॑ ए॒ष प॑शूनां यद्वसा॒ यत्पा॒र्श्वेन॑ वसा॒होम॑म्प्रयौति॒

मध्य॒त ए॒व प॑शूनां रसं॑ दधाति॒ घ्नन्ति॑॥५७॥

वा ए॒तत्प॒शुं यथ्सं॑ज्ञपयन्त्यैन्द्रः॑ खलु॒ वै दे॒वत॑या
प्रा॒ण ऐन्द्रो॑ऽपान ऐन्द्रः॑ प्रा॒णो अङ्गे॑अङ्गे नि दै॒ध्यदि॒त्याह
प्राणा॑पा॒नावे॒व प॒शुषु॑ दधाति॒ देव॑ त्वष्ट॒र्भूरि॑ ते स॒संमे॑त्वित्याह
त्वाष्ट्रा॑ हि दे॒वत॑या प॒शवो॑ विषु॒रूपा॒ यथ्सल॑क्ष्माणो भव॒थेत्या॑ह
विषु॒रूपा॒ ह्येते॑ सन्तः॒ सल॑क्ष्माण ए॒तर॒हि भव॑न्ति दे॒वत्रा॑
यन्तम्॑॥५८॥

अव॑से सखा॒योऽनु॑ त्वा मा॒ता पि॒तरौ॑ मद॒न्त्वि॒त्याहा॑नु॒मतमे॒वैन
पि॒त्रा सु॒वर्गं॑ लो॒कं ग॑मयत्यर्ध॒र्चे व॑साहोमं जु॒होत्य॒सौ वा
अर्ध॑र्च इ॒यमर्ध॑र्च इ॒मे ए॒व रसे॑नानक्ति॒ दिशो॑ जुहोति॒ दिशं॑
ए॒व रसे॑नान॒क्त्यथो॑ दिग्भ्य ए॒वोर्ज॑रस॒मव॑ रुन्दे प्राणापा॒नौ
वा ए॒तौ प॑शूनां यत्पृषदा॒ज्यं वा॑नस्प॒त्याः खलु॑॥५९॥

वै दे॒वत॑या प॒शवो॑ यत्पृषदा॒ज्यस्यो॑प॒हत्या॑ह वन॒स्पत॑ये-
ऽनु॑ ब्रूहि वन॒स्पत॑ये प्रे॒ष्येति॑ प्राणापा॒नावे॒व प॒शुषु॑
दधात्य॒न्यस्या॑न्यस्य सम॒वत्त॑रस॒मव॑द्यति॒ तस्मा॑न्नाना॒रूपाः
प॒शवो॑ यू॒ष्णोप॑ सिञ्चति॒ रसो॑ वा ए॒ष प॑शूनां यद्य् रस॒मेव॑
प॒शुषु॑ दधा॒तीडा॒मुप॑ ह्वयते प॒शवो॑ वा इडा॑ प॒शूने॒वोप॑ ह्वयते

चतुरूपं ह्ययते॥६०॥

चतुष्पादो हि पशवो यं कामयेतापशुः स्यादित्यमेदस्कं
तस्मा आ दध्यान्मेदोरूपा वै पशवो रूपेणैवैनम्पशुभ्यो
निर्भजत्यपशुरेव भवति यं कामयेत पशुमान्स्यादिति
मेदस्वत्तस्मा आ दध्यान्मेदोरूपा वै पशवो रूपेणैवास्मै
पशूनव रुद्धे पशुमानेव भवति प्रजापतिर्यज्ञमसृजत स
आज्यम्॥६१॥

पुरस्तादसृजत पशुम्मध्यतः पृषदाज्यम्पश्चात्तस्मादाज्येन
प्रयाजा इज्यन्ते पशुना मध्यतः पृषदाज्येनानूयाजास्तस्मादेतानि
पश्चात्सृष्टः ह्येकादशानूयाजान् यजति दश वै पशोः प्राणा
आत्मैकादशो यावानेव पशुस्तमनु यजति घ्नन्ति वा
एतत्पशुं यत्संज्ञपयन्ति प्राणापानौ खलु वा एतौ पशूनां
यत्पृषदाज्यं यत्पृषदाज्येनानूयाजान् यजति प्राणापानावेव
पशुषु दधाति॥६२॥

घ्नन्ति यन्तुङ्खलुं चतुरूपं ह्ययत आज्यं यत्पृषदाज्येन षट्॥११॥ ————— [११]

यज्ञेन ता उपयङ्गिर्देवा वै यज्ञमाग्नीध्रे ब्रह्मवादिनः सत्वे देवस्य ग्रावाणं प्राण उपांश्चग्रा
देवा वा उपांशौ वाग्वै मित्रं यज्ञस्य बृहस्पतिर्देवा वा आग्रयणाग्रानेकादश॥११॥ यज्ञेन लोके

पशुमान्स्यात्सर्वन्मार्ध्यन्दिनं वाग्वा अरिक्तानि तत्प्रजा अभ्येकपञ्चाशत्॥51॥ यज्ञेन गौरभि
निर्वर्तते॥

---

[१२]